increased the importance of horizontal networks of citizen interaction, expert communities, and volunteer initiatives, which were able to respond promptly to challenges where state institutions proved insufficiently flexible. Particular attention is paid to the analysis of tools used by civil society structures to protect the information space: fact-checking, media monitoring, dissemination of verified data, information and educational campaigns, as well as the development of digital security practices. Examples of successful initiatives that have become emblematic of the Ukrainian experience are highlighted – the activities of StopFake, the Institute of Mass Information, OSINT communities, and civil platforms for media literacy. Emphasis is placed on the fact that civil society not only complements state strategies to counter disinformation but also creates alternative communication channels that enhance public trust and strengthen the resilience of democratic practices. The article also underlines that despite the significant practical contribution of civic initiatives, their role has been insufficiently studied and remains fragmented, which limits opportunities for systematizing experience and developing long-term strategies. It is concluded that the further development and institutional consolidation of civic participation in the field of information security is a strategic task on which the effectiveness of countering external threats, the formation of a culture of critical thinking, and the strengthening of democratic resilience of Ukrainian society depend.

Keywords: *civil society, information security, disinformation, fact-checking, digital resilience, media literacy, information attacks.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.10
УДК 324

Руслан Дем'янюк,
аспірант кафедри політичних наук,
Навчально-науковий інститут права та політології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
ORCID: *https://orcid.org/0009-0000-6431-3397; e-mail: r.a.demianiuk@udu.edu.ua*

НОВІТНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ПОЛІТИЧНИМ МАНІПУЛЯЦІЯМ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Протидія інформаційним політичним маніпуляціям стає одним із найпріоритетніших завдань сучасного цифрового суспільства. Прогрес надає нові широкі можливості для політичних маніпуляцій, від великої швидкості якого розроблені заходи запобігання стають малоефективними. Використання фейкових новин, маніпулятивних наративів і пропаганди негативно впливає на громадську думку. Попередження політичного маніпулювання у високотехнологічному суспільстві потребує невідкладного пошуку нових методик та удосконалення існуючих для впровадження високоефективної цифрової освіти. Європейські країни активно розробляють і впроваджують новітні методи боротьби з дезінформацією та пропагандою, що охоплює як правові та політичні механізми, так і суспільно-освітні заходи. В Україні, яка перебуває в умовах війни, необхідність адаптації та імплементації таких практик є особливо актуальною, оскільки інформаційні атаки є частиною російської стратегії агресії проти нашої держави. Актуальність теми полягає у необхідності дослідження новітніх європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям із метою своєчасного використання такого досвіду в Україні. Метою дослідження є вивчення та аналіз можливостей і проблем у запровадженні в Україні європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям, для адаптації найкращих із них і подальшої їх імплементації.

Результатами дослідження є визначення основних понять та термінів; характеристика протидії інформаційним політичним маніпуляціям; встановлення та аналіз європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям; визначення можливостей та основних проблем у їх запровадженні в Україні; розроблення рекомендацій щодо адаптації кращих із них та подальшої їх імплементації. Запропоновано розробити, змінити та удосконалити механізми протидії інформаційним політичним маніпуляціям в Україні з урахуванням європейських практик. У статті проаналізовано європейські практики протидії інформаційним маніпуляціям як комплексу узгоджених заходів, спрямованих на доповнення один одного. За результатами системного аналізу визначено, що комплексний підхід з розвитку медіаграмотності та встановлення апробованих європейських практик щодо обмежень та заборон створення та поширення за допомогою інформаційних технологій політичної реклами, щодо регулювання платформ соціальних мереж і штучного інтелекту мають стати основою для запобігання інформаційним маніпуляціям в Україні.

Ключові слова: *політичні маніпуляції, інформаційні політичні маніпуляції, європейські практики*

протидії політичним маніпуляціям, інформаційне суспільство, соціальні медіа, дезінформація.

Вступ. Сучасний розвиток інформаційних і цифрових технологій дає змогу створювати необмежену кількість високоякісних освітніх середовищ, нових можливостей для людей та їх об'єднань. Водночас такий прогрес надає нові широкі можливості для політичних маніпуляцій, а розроблені заходи запобігання вже малоефективні. Відтак інформаційні політичні маніпуляції стали серйозною загрозою. Особливо під час виборів або кризових ситуацій використання фейкових новин, маніпулятивних наративів і пропаганди негативно впливає на громадську думку. Європейські країни розробляють та впроваджують новітні методи боротьби з дезінформацією та пропагандою. Це і правові механізми, і суспільно-освітні заходи. Для України в умовах війни необхідність адаптації та імплементації таких практик є особливо актуальною, адже інформаційні атаки є частиною російської стратегії агресії проти нашої держави.

Використання новітніх європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям допоможе створити ефективніші засоби в Україні, зокрема відповідні адаптивні системи навчання, тобто визначити, які навички та знання повинні адаптуватися до потреб майбутнього, відводячи у цьому особливу роль тим з них, які слугуватимуть певними запобіжниками політичним маніпуляціям в інформаційному суспільстві. Попередження політичного маніпулювання у високотехнологічному суспільстві потребує невідкладного пошуку нових методик та удосконалення існуючих, для впровадження високоефективної цифрової освіти з метою формування індивіда з високими розумовими здібностями, з усталеною системою уявлень, поглядів і з великим рівнем самосвідомості.

Інтернет і цифрові технології створили можливість спілкування та обміну знаннями з усім світом. Інформаційні та цифрові технології прискорюють наукові дослідження та інновації. Водночас громадяни та політики повинні розуміти цифрові технології та їхній вплив на суспільство, щоб розробляти ефективні політики та приймати обґрунтовані рішення. Аналіз причин і спрямування політичних повідомлень за допомогою соціальних мереж та інших онлайн-платформ є важливим для розкриття напрямів розвитку сучасних «інфократії», «цифрократії» та стрімкої зміни політичного представництва й управління за цифрової інформаційно-комунікаційної доби. Певна повторюваність, схожість політичних маніпуляцій, із використанням таких сучасних інноваційних, технологічних продуктів як штучний інтелект, віртуальна реальність, під час дослідження дасть можливість виявити системні тенденції політичної поведінки в процесі комунікації та зміну інституційного дизайну демократичної конкурентної політики відповідно до засобів поширення політичних відомостей із прихованою метою. Спроби запровадження окремих елементів «держави в смартфоні», в умовах сучасної України, несуть ризики іншого змісту та масштабів політичної маніпуляції, які вимагають не лише концептуального уточнення цього поняття, але й співвіднесення з особливостями демократизації. Тому вкрай важливим є вивчення новітніх європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям і запровадження окремих із них в Україні.

Також дослідження маніпулятивного контенту, який використовується у політичних комунікаціях за допомогою електронних сервісів та соціальних мереж, допоможе у пошуку української моделі політичної змагальності за доби діджиталізації. Розкриття механізму нових чи удосконалених політико-маніпулятивних методів і прийомів набуває актуальності в контексті відстоювання українського національного інформаційного простору від інформаційної агресії, активної пропаганди країни-окупанта за допомогою мімікрії російських під начебто «українські» інформаційні ресурси в Інтернеті, з використанням ботоферм та інших «вишуканих» технологічних засобів маніпуляцій. Набуття нових знань може бути одним із дієвих засобів протидії шкідливому впливу зазначеним проявам

інформаційних політичних маніпуляцій і сприятиме формуванню комунікаційної спроможності громадянського суспільства запобігати таким викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інформаційного суспільства присвячені праці таких науковців, як Д. Белл, М. Кастельс, Е. Тоффлер, Дж. Нейсбіт, Й. Масуда, П. Леві; про роль політичних маніпуляцій писали А. Міхненко, М. Месюк, В. Корольчук та інших. Протидія інформаційним політичним маніпуляціям і дезінформації в соціальних медіа є предметом аналізу багатьох зарубіжних дослідників [див. напр. Hook, Verdeja, 2022]. Проблеми протидії інформаційним політичним маніпуляціям за допомогою соціальних медіа є предметом досліджень Європейської парламентської дослідницької служби (EPRS). Попри це процес їх аналізу постійно ускладнюється. Зосередимося на спробах сформувати рекомендації щодо удосконалення механізмів протидії інформаційним політичним маніпуляціям в Україні з урахуванням кращих європейських практик, тобто питаннях, які не повною мірою були висвітлені до цього часу.

Метою статті є з'ясування проблем і можливостей адаптації та імплементації в Україні ефективних європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям. Серед **завдань** статті необхідно виокремити: визначення основних понять і термінів проблеми; характеристику протидії інформаційним політичним маніпуляціям; аналіз європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям; з'ясування важливості ефективної протидії інформаційним політичним маніпуляціям; аналіз європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям та можливостей і основних проблем у їх запровадженні в Україні; розроблення рекомендацій щодо адаптації окремих з них для їх подальшої імплементації.

Методи дослідження, застосовані у статті, охоплюють теоретичний аналіз наукової літератури, спрямованої на дослідження інформаційного суспільства, протидії інформаційним політичним маніпуляціям та дезінформації в соціальних медіа, а також емпіричного вивчення європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям. За допомогою порівняльного методу та методу політичного аналізу, а також узагальнення окреслено можливості та проблеми у запровадженні в Україні європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям.

Результати та дискусії. Термін «інформаційне суспільство» має багато різних визначень. Зокрема, вирізняють такі підходи:

- інформаційне суспільство як суспільство, що базується на інформаційних технологіях. Згідно з М. Кастельсом, інформаційне суспільство може бути визначене як суспільство, в якому інформаційні технології та засоби зв'язку стали ключовими для економіки, культури, суспільного життя [Castells, 2010];

- інформаційне суспільство як суспільство з високим рівнем доступності інформації. Д. Белл стверджував, що інформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформація стала домінуючою діяльністю та благом, доступним для більшості громадян [Белл, 1996, с. 194–251];

- у наукових працях Е. Тоффлера, Дж. Нейсбітта, Й. Масуди визначені параметри інформаційного суспільства, які передбачають розрив із попереднім типом суспільних відносин. За прогнозами цих авторів, безпосереднім результатом розвитку інформаційного сектора виробництва будуть зміни в соціальній структурі суспільства, мотивах діяльності людей, появі нової життєвої філософії чи навіть нової концепції технологій.

Розвиток інформаційного суспільства, інформаційних і цифрових технологій одночасно з широкими можливостями створює сприятливі умови і для політичних маніпуляцій. Небезпеки маніпулятивних наративів, особливо під час війни, викликають необхідність ретельного дослідження інформаційних політичних маніпуляцій.

Політико-філософські, соціологічні, психологічні та культурологічні наукові праці дають змогу побачити, що маніпулятивна політична комунікація є комплексним явищем,

глибоко укоріненим у ретроспективах масового суспільства. Наразі політичні маніпуляції стають одним із найбільш поширених чинників політичного процесу. Це вплив на свідомість виборців, а також індивідів і груп шляхом поширення викривленої інформації або творення недостовірної картини подій. В. Корольчук справедливо вважає, що «маніпуляція – це прихований вплив, факт якого не повинен бути усвідомлений об'єктом маніпуляції. Для досягнення успіху маніпуляція має залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантовано, коли маніпульована особа вірить, що все, що робиться, є природнім і невідворотним. Для маніпуляції потрібна фальшива дійсність, у якій її присутність не буде відчуватися» [Корольчук, 2013, с. 219]. «Технологічна» площина маніпулювання в міждисциплінарному контексті визначає наявність певних процедур і технік впливу на поведінку людини. Для політичних досліджень важливо вивчати наслідки застосування подібних технік у ширшому статистичному обсязі: «природа маніпуляції полягає в подвійному впливові – поряд з відкритим повідомленням маніпулятор посилає адресату «закодований» сигнал, сподіваючись на те, що цей сигнал розбудить ті образи у свідомості адресата, які йому потрібні» [Корольчук, 2013, с. 219].

Як слушно стверджують дослідники, «перехід від діалогової комунікації до маніпуляції суспільною свідомістю є досить небезпечним деструктивним фактором у процесі розвитку громадянського суспільства, оскільки відбувається латентне перетворення громадянського суспільства в суспільство масове, яким набагато легше керувати» [Міхненко, Месюк, 2009, с. 7]. Роль і значення маніпуляції стали усвідомлюватися в результаті широкого використання політичних технологій і завдяки вивченню так званого «масового суспільства» і «масової свідомості» [Міхненко, Месюк, 2009, с. 7]. Поряд із цим, визначення маніпуляції у сфері політичної комунікації зазнає значних коректив на тлі інформаційно-комунікаційної (цифрової) революції.

Таким чином інформаційні політичні маніпуляції можна визначити як комплекс психологічних, ідеологічних та організаційних дій, що базується на інформаційних технологіях і високому рівні доступності інформації, спрямованих на приховане корегування масової свідомості з метою стимулювання суспільних настроїв та громадської активності у потрібному маніпуляторові напрямі у процесі здобуття, утримання і використання політичної влади.

Вплив інформаційних технологій і насамперед соціальних медіа стрімко посилюється. Наприклад, додаток для обміну повідомленнями «Телеграм» залучає сотні мільйонів нових користувачів; водночас щотижня на найпопулярніших каналах обміну медіа «Ютуб» відбуваються мільярди переглядів; щодня у мережі «Фейсбук» завантажуються сотні мільйонів нових фотографій, а кожної секунди відправляються тисячі твітів [Telemetrio, 2024]. Ця тенденція пояснює дедалі успішніше залучення таких платформ для політичних маніпуляцій і дезінформації.

Викликає занепокоєння той факт, що для стрімкого ослаблення довіри до фактів і доказових стандартів, швидкої трансформації дезінформації в різних темах подекуди достатньо зміцнення лише кількох наративів, поширених у соціальних мережах. З огляду на викладене варто приділити увагу основним соціально-політичним, психологічним і соціальним медіа-факторам, які збільшують вплив дезінформації в соціальних мережах, функціям такої дезінформації, а також викликам, з якими стикаються суб'єкти протидії таким політичним маніпуляціям, рекомендаціям щодо їх запобігання.

Використовуючи взаємодію між платформами соціальних мереж, дезінформатори запускають масові неправдиві повідомлення, звинувачення та змови, спостерігаючи, які наративи посилюються. З якою періодичністю атакувати, час і місце таких дій, наразі самостійно визначають не лише державні суб'єкти (іноземні або вітчизняні), а і недержавні суб'єкти, які вже стали вагомим та постійно зростаючим елементом сучасного асиметричного

конфлікту. Водночас суб'єкти протидії політичним маніпуляціям і дезінформації, такі як уряди держав, організації громадянського суспільства, технологічні корпорації, медіа мають визначити, на чому зосередитися і як реагувати. Тому небезпечними викликами для збереження стабільності та запобіганню політичним маніпуляціям є постійне ускладнення дезінформації, збільшення кількості та темпів її поширення.

Соціальні медіа відносяться до платформ, які дозволяють людям спілкуватися та обмінюватися інформацією через віртуальні мережі в режимі реального часу. Це соціальні мережі (такі як «Фейсбук» і «Ікс»), канали обміну медіа (такі як «Ютуб» та «Інстаграм»), програми обміну повідомленнями (такі як «Ватсап»), і гібридні платформи (такі як «Телеграм»). Вчені зазвичай розрізняють дезінформацію в соціальних мережах як зумисну неправдиву або оманливу інформацію, поширену на цих платформах, і як наслідок спільного поширення такої неправдивої інформації [Hook, Verdeja, 2022]. Крім того, не всі шкідливі публікації в соціальних мережах є повністю помилковими. Вони можуть містити певну істину, бути незначною мірою оманливими або поза контекстом, або можуть стосуватися проблемних, суперечливих питань, які не обов'язково кваліфікуються як неминуче небезпечні. Встановити походження конкретних фрагментів дезінформації може бути надзвичайно складно [Hook, Verdeja, 2022].

Викликає занепокоєння, що дезінформація в соціальних мережах стала ефективним засобом у операціях агресивного політичного впливу, яким, за інформацією Центру протидії дезінформації при РНБО, все частіше для досягнення своїх інтересів послуговуються як глави держав, які донедавна вважалися цілком демократичними (Дональд Трамп в США, Віктор Орбан в Угорщині, Роберт Фіцо в Словачинні), їх уповноважені представники (Ді Джі Венс в США), так і керівники неофіційних державних організацій (Ілон Маск) або організовані недержавні суб'єкти. Тектонічні політичні зміни у США та їх вплив на Європу докорінно змінює усталені підходи до визначення факторів, що збільшують резонанс політичних маніпуляцій із використанням інформаційних технологій, насамперед дезінформації у соціальних медіа. Якщо раніше наявність у країнах історично сильних демократичних інститутів мало істотний влив на зниження ризику дезінформацій, то в сучасних умовах такий фактор на тлі політичних подій у США дедалі більше нівелюється.

До чинників, що збільшують увагу до політичних маніпуляцій, насамперед, слід віднести соціально-політичну кризу в певній країні чи регіоні, поширеність там соціальних медіа та здатність двох перших факторів істотно впливати на індивідуальну та групову психологічну динаміку. Певним підтвердженням цієї тези може слугувати відсутність належної реакції американського соціуму, політичних партій, громадських інституцій і традиційних медіа на відверту дезінформацію в соціальній мережі «Ікс», насамперед щодо України, Європи. Для соціально-політичної кризи в цьому контексті характерні значна соціальна та політична поляризація, антидемократичні або ослаблені демократичні інституції, серйозні проблеми з управлінням або безпекою. Радикальна соціальна та політична поляризація проявляється в посиленні внутрішньо групових і позагрупових відмінностей, а також в ослабленні процесів соціалізації. Причиною такого процесу є поширення дегуманізуючих дискурсів для формальної та неформальної політики. Як загроза безпеці, виживанню, інтересам і цілям всередині групи розглядаються всі групи, які перебувають за її умовними межами, що відповідно радикально посилює сприйняття відмінностей між такими групами. У крайньому випадку така поляризація може все частіше проявлятися через насильницьку поведінку, в т.ч. напади на опонентів [Hook, Verdeja, 2022].

До цього часу використання дезінформації для пригнічення опозиції та інакомислення, для формування публічного дискурсу стосувалося переважно авторитарних (РФ, Північна Корея, Білорусь, Іран) або напівавторитарних режимів (Угорщина, Туреччина). Однак сучасні політичні катаклізми засвідчили кардинальне посилення ефективності використання інформаційних політичних маніпуляцій і відвертої дезінформації у соціальних медіа у

країнах, які раніше позиціонувалися як демократичні (наприклад, США). Останні події у таких державах засвідчили про сталу тенденцію до вибірковості у застосуванні верховенства права, пригнічення вільної преси, про уникнення популістських лідерів від юридичних і конституційних процедур та/або нівелювання їх результатів. За таких умов, завдяки свідомому ослабленню окремих державних, політичних, громадських інституцій, незалежних традиційних медіа, соціальні медіа стають потужною платформою для дезінформації та політичних інформаційних маніпуляцій, які спеціально здійснюється державними органами або їх довіреними особами.

Надзвичайно сприятливим середовищем для політичних інформаційних маніпуляцій та дезінформації є безпекові кризи, реальні загрози, збройний конфлікт, війна, масові порушення на виборах і спровоковані ними заворушення, перевороти, конституційні кризи. За таких обставин стійкі кампанії дезінформації з боку окремих держав та їхніх довірених осіб чи союзників за допомогою інформаційних технологій та соціальних медіа значно посилюють подальшу нестабільність із метою досягнення перемоги будь-якими засобами. Одним із завдань російської дезінформації є радикальне посилення недовіри громадян (насамперед, України та ЄС) до офіційних джерел, збільшуючи потенційний вплив таких маніпуляцій у соціальних мережах, насамперед на економічно, соціально та політично вразливих категорії людей. Варто зауважити, що люди потребують соціальної приналежності до певної групи та безпеки завдяки участі у ній. Приєднання до соціальної мережі забезпечує людині потребу в приналежності шляхом залучення до однодумців і зміцнення психологічного благополуччя. Водночас приналежність до певного віртуального співтовариства може створювати перешкоди у протиставленні своєї позиції чи думки домінуючим наративам, ризикуючи відчути різку критику, приниження або зазнати штучних обмежень у користуванні такою мережею.

Дезінформація може замінити складні або заплутані політичні явища редуктивними історіями «добра проти зла» чи «нас проти них». Ці епістемологічні ярлики, які знецінюють комплексний аналіз і часто виключають критичну перевірку своїх припущень і уподобань, посилюються в ехо-камерах соціальних медіа. Також важливим психологічним явищем є упередження, яке проявляється в тенденції вказувати на інформацію, яка підтверджує вже наявні переконання, відкидаючи суперечливу інформацію. Соціальні медіа погіршують цю упередженість. Зокрема, люди в інтернеті тяжіють до тих джерел новин, які підтверджують їхні погляди. Крім того, ефективні дезінформаційні кампанії посилюють ці упередження, щоб створити політичні розбіжності всередині групи / поза групою. Дослідження показують, що користувачі соціальних мереж набагато частіше діляться неперевіреними історіями, ніж розміщують виправлення, коли історії були показані помилковими або маніпульованими [Hook, Verdeja, 2022].

Завдяки регулярному перебуванню в соціальних мережах формується велика, стійка та взаємозалежна система соціальних медіа, яка допомагає швидкому поширенню інформації. Такі майданчики мають різний формат, організацію та управління, послуговуються неоднаковою культурою та популярністю. Як зазначалося вище, еред таких платформ варто відзначити неформальні або регіонально популярні формати, такі як «Телеграм», а також програми обміну повідомленнями, такі як «Ватсап» і «Вайбер». Особливо небезпечний є той факт, що ряд соціальних медіа-платформ, таких як «Вконтакте» (РФ), «Тікток» (Китай), також можуть передавати інформацію про користувачів органам безпеки авторитарних держав [Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, 2024].

Проте для всіх майданчиків соціальних медіа надважливим є привернення, збереження та посилення уваги користувачів за допомогою як технологічних методів для забезпечення уваги користувачів, так і завдяки поширення «сенсацій», з повідомленням часто неправдивої, частково неправдивої або неперевіреної, проте вкрай резонансної інформації. Такі підходи посилюють внутрішню систему соціальних мереж і створюють підготовлену аудиторію для

рекламодавців і відповідно великі фінансові надходження. Це не сприяє посиленню технологічними компаніями протидії дезінформації, які зазвичай реагують на факти інформаційних маніпуляцій лише у випадках стійкого суспільного резонансу чи реакції на нього з боку держави. Нажаль лише окремі компанії встановлювали спеціальні протоколи реагування з метою запобігання дезінформації, такі заходи є поодинокими, почасти доволі вибірковими, обмеженими та непослідовними з огляду на ризики втрати частини користувачів, а відтак зменшення доходів.

Напрями спроможностей оперативно та ефективно встановлювати та розвивати взаємовідносини між політичними суб'єктами будуть відрізнятися залежно від контексту, але вони викликають сильну громадську реакцію та сформульовані, щоб резонувати між такими сферами як політична ідеологія або партія, етнічна приналежність, релігія. Зокрема, дезінформаційні кампанії часто використовуються для забезпечення підтримки шляхом дискредитації опозиції. Тим не менш, контекстно-специфічний характер контенту дезінформації, походження та моделей розповсюдження створює значні проблеми для систематичного теоретизування та прогнозування того, як дезінформація буде взаємодіяти з питаннями політичної здатності до швидкого утворення між суб'єктами взаємозв'язків. Знань про предмет дезінформації недостатньо. Перш ніж поєднувати ці знання з технічними, обчислювальними та іншими підходами соціальної науки до дезінформації, потрібно опанувати особливості певної політизованої теми. Дезінформація є похідною від конкретних реальних подій [Hook, Verdeja, 2022].

Вплив інформаційних маніпуляцій і дезінформації на індивідів та їх групи у соціальних мережах та інших інформаційних платформах можна охарактеризувати таким чином:

- як руйнування довіри та стану певної захищеності у соціумі внаслідок непов'язаних контратак і тверджень, з метою відвести увагу від потужної критики та контраргументів. Зазначене також досягається завдяки поширенню сумнівів щодо чесності партій чи кандидатів або справедливості виборів загалом, а також нівелювання тверджень про правду, стандарти оцінки та докази шляхом поширення звинувачень в упередженості, перебільшеннях, змовах і заміни правди альтернативними бездоказовими наративами;

- як спільність, тобто її представлення як реальних захисників важливих цінностей та спільного виживання. Для забезпечення діяльності таємних осередків, екстремістських, пропагандистських організацій і загалом деструктивних колективних дій в автономному режимі, наразі найефективнішим знаряддям є саме соціальні медіа та нові інформаційні технології;

- як нездатність діяти за межами певної спільноти через штучне послаблення традиційних, сталих соціальних зв'язків і розділення людей на все більш самодостатні віртуальні співтовариства політичної спрямованості, з меншою кількістю можливостей зіткнутися з контрнаративами або іншими джерелами інформації, внаслідок системних дезінформаційних кампаній.

Наведене сприяє поширенню дискурсу радикалізації, дегуманізації або поляризації. Інформаційні маніпуляції можуть бути націлені на постійне та цілеспрямоване переслідування опонентів, для перешкоджання появі альтернативних поглядів і на інформування потенційних критиків, про те, що вони теж можуть бути мішенню.

Швидкі темпи розвитку соціальних медіа та технологічної культури, пов'язані з її зростанням, прискорюють і поширення дезінформації. «Стратегія максимального залучення» сприяє поширенню інформації в публічній сфері з невеликою повагою до критичного розслідування або здорового скептицизму. Дослідження показують, що соціальні медіа-платформи також змінюють норми, очікування та практику в журналістиці, формуючи професійні культури у всіх цифрових, друкованих, телевізійних та радіо-індустріях, оскільки журналісти повідомляють про неявний або явний тиск, щоб «швидко публікувати контент в Інтернеті за рахунок точності» з міркувань прибутку [Hook, Verdeja, 2022].

Також наявною проблемою є виснаження ресурсів для виявлення маніпуляцій, фільтрування дезінформації великого об'єму інформації. Поряд із цим підвищенню можливостей для посилення впливу дезінформації та поляризації сприяє здатність соціальних медіа допомагати швидкій адаптації до нового. Уразливість же певних алгоритмів соціальних мереж (при розробці яких некоректно застосовують поведінкові припущення про користувачів) надає широкі можливості політичним акторам використовувати дисимуляцію для просування своїх цілей. Такі недоліки надають можливості для дегуманізації певних цільових груп, адже упередження сприйняття пов'язані з тим, наскільки неминучим є певний ризик, а не фактична серйозність небезпеки. Нові технології сприяють спрощенню доступу та анонімності у інформаційному середовищі, дозволяють використовувати нові засоби для демократичних ініціатив, обміну інформацією та анонімності для інших вразливих джерел, проте водночас дають дезінформаторам більше можливостей діяти безкарно.

Новітні європейські практики протидії інформаційним політичним маніпуляціям – це комплекс заходів щодо стримування маніпуляцій із інформацією та підвищення інформаційної цілісності, які спрямовані на доповнення один одного. Особливостями є те, що деякі з попередніх не законодавчих кроків включені до оновленого законодавства. Характерним також є те, що в основі європейського підходу в реагуванні на сучасні інформаційні політичні маніпуляції лежить координація з державами-членами ЄС, зовнішніми партнерами, промисловістю, громадянським суспільством та низкою інших зацікавлених сторін. До основних таких європейських практик протидії варто віднести:

1. Впровадження освітніх програм щодо критичного мислення та аналізу інформації. Ці програми реалізуються ЄС шляхом включення медіаграмотності до шкільної та університетської освіти, проведення тренінгів для журналістів і держслужбовців, підтримки громадських ініціатив із підвищення інформаційної обізнаності.

2. Швидке реагування на дезінформаційні кампанії шляхом здійснення належної державної комунікації. Така комунікація реалізується в оперативному інформуванні населення про фейки, у створенні офіційних платформ для спростування неправдивої інформації, у співпраці з міжнародними організаціями.

3. Спонукання великих технологічних компаній приділяти більше уваги модерації контенту за допомогою запровадження регулювання платформ соціальних мереж. Такий засіб реалізовано шляхом покладання Європейським цифровим актом (Digital Services Act, DSA) та Законом Про цифрові ринки (Digital Markets Act, DMA) на технологічні компанії обов'язків щодо видалення фейкової інформації, забезпечення прозорості алгоритмів, захисту користувачів від маніпулятивного контенту, впровадження механізмів швидкого реагування на інформаційні атаки, а також застосування, за невиконання таких правил, істотних штрафів [DSA, DMA, 2022].

Так, згідно з DSA, всі посередники зобов'язані боротися з незаконним контентом, таким як терористичний контент і мова ненависті. Однак дуже великі онлайн-платформи (VLOP) і пошукові системи (VLOSE) з більш ніж 45 мільйонами користувачів несуть більшу відповідальність за стримування соціально шкідливого контенту в ЄС, включаючи дезінформацію. DSA охоплює зобов'язання, відповідно до статей 34 і 35 про VLOP і VLOSE, для оцінки їх заходів та результатів проти системних ризиків (таких як дезінформація) і впровадження кризових протоколів у виняткових обставинах [DSA, 2022]. У 2024 р. прийнято керівні принципи для постачальників VLOP та VLOSE з рекомендованим пом'якшенням ризиків для доброчесності виборців. Конкретні заходи щодо пом'якшення наслідків, пов'язаних з генеративним штучним інтелектом (ШІ), включали чітке маркування вмісту, такого як deepfakes (ШІ-згенерований або маніпульований текст, аудіо або відео) [Artificial Intelligence Act, 2024].

Окрім регуляторних діалогів з VLOPs та VLOSEs, при Європейській раді з цифрових послуг була створена спеціальна робоча група для обміну досвідом та національних органів влади з виборчих питань. Це дозволить інтегруватися в постійну робочу групу. Правила виконання рішень DSA використано не тільки для запиту інформації від VLOP і VLOSE, але і для відкриття формальних процедур проти платформ, які не відповідають вимогам:

в грудні 2023 р. розпочато офіційне провадження проти соціальної мережі «Ікс» щодо порушень DSA відповідно до статті 66, включаючи неадекватні заходи щодо стримування маніпуляцій інформацією через соціальну мережу після скорочення персоналу з модерації контенту. В липні 2024 р. були попередні висновки про виявлення порушень DSA мережею «Ікс» щодо прозорості реклами та доступу до даних для дослідників. Розслідування тривають;

в лютому 2024 р. відкрито провадження проти «Тікток» за підозрою в порушенні DSA, пов'язаних із захистом неповнолітніх, прозорістю реклами, доступом до даних для дослідників та управлінням ризиками звикання та шкідливого вмісту;

в квітні 2024 р. відкрито офіційне провадження щодо відсутності ефективного громадянського дискурсу в реальному часі та моніторингу виборів, а також доступу до даних для дослідників [Online information manipulation and information integrity EPRS, 2024, p. 7–8].

4. Підтримка незалежних платформ для перевірки фактів як важливого елементу в механізмі боротьби з дезінформацією. Таким майданчиком насамперед є європейська обсерваторія цифрових медіа (EDMO), яка координує зусилля фактчекерів, науковців і медіаорганізацій для аналізу інформаційних загроз. Важливим у цьому секторі є мережа фактчекінгу ЄС (EFCSN), яка сприяє обміну інформацією між різними фактчекерськими організаціями. Також вказана підтримка реалізується у фінансуванні незалежних медіапроєктів із боку ЄС.

5. Встановлення правил, обмежень та заборон щодо створення та поширення за допомогою інформаційних технологій політичної реклами. Як зазначає Європейська парламентська дослідницька служба, підписаний у березні 2024 р. регламент охоплює політичну рекламу, передбачену для оплати праці та внутрішньої діяльності. Це спрямовано на підвищення довіри до виборчих кампаній шляхом протидії інформаційним маніпуляціям і втручанню в політичні дебати, в тому числі через чіткішу інформацію для користувачів про те, хто стоїть за політичною рекламою, і як вона націлена [Online information manipulation and information integrity EPRS, 2024]

TTPA (Регламент про прозорість та таргетування політичної реклами) обмежує методи націлювання та доставки; підвищує захист персональних даних в інтернет-політичній рекламі; забороняє профілювання (використання спеціальних категорій даних, таких як расове або етнічне походження користувачів і політична думка); забороняє організаціям, які не є членами ЄС, фінансувати політичну рекламу в ЄС за три місяці до виборів або референдуму. Регламент про прозорість та таргетування політичної реклами також передбачає наявність публічного сховища для всіх онлайн-політичних оголошень. TTPA набув чинності 9 квітня 2024 р. [Online information manipulation and information integrity EPRS, 2024, с. 9].

6. Запровадження та застосування обмежувальних заходів щодо осіб та організацій, що поширюють фейки. Серед них доцільно виділити заборону трансляції низки російських пропагандистських медіа, санкції проти окремих осіб, які є ключовими фігурами у поширенні дезінформації, моніторинг і контроль потоків, що забезпечують коштами пропагандистські кампанії.

7. Унормування законом питань штучного інтелекту. Серед іншого, значимим є нормативно-правовий акт про питання діпфейків (deepfakes). Закон про штучний інтелект є першим комплексним нормативно-правовим актом, який регулює правовідносини у цій сфері (набув чинності 1 серпня 2024 р. і повністю діятиме з 2 серпня 2026 року). [Artificial

Intelligence Act, 2024] Якщо Закон про ШІ загалом класифікує діпфейки (deepfakes) як «обмежений ризик», то його Додаток III 8 (b) розглядає системи ШІ, що використовуються для впливу на вибори, референдум або поведінку голосування фізичних осіб, як високий ризик. Для захисту виборчих прав (стаття 39 Статуту) Закон розглядає системи ШІ, які використовуються для впливу на вибори або маніпулювання поведінкою, як високоризикові (Recital 62 і Додаток III 8 (b)), за винятком ШІ для логістики кампанії з обмеженою взаємодією з користувачами. Основні його положення:

відкриті (прозорі) зобов'язання (стаття 50): творці, розробники та користувачі технологій діпфейків повинні розкривати будь-який контент, створений ШІ. Це має на меті приборкати помилкову дезінформацію та забезпечити обізнаність аудиторії про штучний контент;

обов'язкове маркування (стаття 50 (2): класифікація та знак ідентифікації глибоких підробок. У контекстах, які суттєво впливають на права людей або суспільство (наприклад, політичні маніпуляції, наклеп), діпфейки можуть бути класифіковані як високоризикові;

відстежуваність/підзвітність у створенні та поширенні діпфейків: записи процесів і даних, які використовуються для створення діпфейків, щоб відстежувати їх походження;

зловмисне використання діпфейків, наприклад, у соціальному скорингу або для незаконного стеження, класифікуються як неприйнятний ризик і заборонені [Online information manipulation and information integrity EPRS, 2024, p. 9–10].

З метою визначення можливостей у запровадженні європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям в Україні, розроблення рекомендацій щодо адаптації найкращих із них, подальшої їх імплементації важливо навести порівняльний аналіз застосування таких практик в інших країнах. У цьому контексті необхідно дослідити баланс між громадянськими свободами, захистом цивільного населення та національною безпекою. Зокрема, в Новій Зеландії істотно посилили нагляд, стандарти та покарання за дезінформацію та дезінформаційний контент у соціальних мережах, визначаючи при цьому етичні стандарти та цінності навколо поєднання громадянських свобод, національної безпеки та цивільного захисту. Водночас національну безпеку в цій сфері, як привід для глобального обмеження свободи слова і громадянських свобод використали Росія, Китай, М'янма. Наразі законодавство США, у порівнянні з ЄС, є менш вимогливим у сфері протидії маніпуляціям в інформаційній сфері та соціальних медіа, зокрема щодо відповідальності. Зазначені обставини не спонукають великі технологічні компанії, наприклад такі як «Мета» та «Гугл», застосовувати політику, яка може розглядатися як обмеження свободи слова, відзначаючи практичні та логістичні труднощі дотримання узгоджених стандартів у багатьох юридичних контекстах. Навіть зусилля таких компаній, як «Мета», які інвестували значні ресурси для модерації корпоративного контенту, часто неефективні, повільні або застосовуються не узгоджено для боротьби з дезінформацією. Інші платформи соціальних мереж, такі як «Телеграм», мають слабші правила модерації та менше готові регулювати потенційно небезпечні загрози [Hook, Verdeja, 2022].

За відсутності належного унормування як на міжнародному, так і на національному рівнях проблемними у застосуванні на практиці досі є такі дії як видалення контенту, позначеного модераторами соціальних мереж як порушення стандартів спільноти, що ускладнюють або в деяких випадках унеможливлюють належну фіксацію правоохоронними органами правопорушень, вчинених за допомогою інформаційних технологій, розміщених у соціальних мережах, призводить до знищення доказів, які могли б бути використані прокурорами.

За винятком кримінальних справ, розкриття технологічними компаніями внутрішніх даних, включаючи високоприбуткові метрики мікро-сегментації, залишається добровільним кроком. Нерівномірна політика обміну даними технологічними компаніями, що працюють у державах (Китай та США), мають різні рівні захисту громадянських прав і свобод,

ускладнює питання. Ця динаміка часто дає менше можливостей демократичним державам, які спонсорують зусилля зі запобігання правопорушенням, використовувати ці дані у своїй роботі. Однак навіть у демократичних країнах вимоги уряду щодо інформації про власників рахунків і зв'язки викликають глибокі проблеми конфіденційності та спостереження. Крім того, спроби моніторингу соціальних мереж видалити небезпечний контент можуть призвести до відсутності даних і доступу до інформації для прокурорів і слідчих, які переслідують злочинців [Hook, Verdeja, 2022].

Цікавими та можливими для запровадження в Україні є європейські практики щодо прозорості та таргетування політичної реклами. Заслуговують детального вивчення, адаптації та імплементації європейські напрацювання протидії інформаційним політичним маніпуляціям щодо обмежень методів вибору, визначення та доставки політичної реклами, підвищення захисту персональних даних в інтернет-політичній рекламі та заборони іноземним організаціям фінансувати політичну рекламу за три місяці до виборів або референдуму, що особливо актуально під час збройної агресії та інформаційної війни Росії. Дискусійним, з точки зору наявних технічних можливостей, видається впровадження в Україні встановленої в ЄС заборони профілювання (використання спеціальних категорій даних, таких як расове або етнічне походження користувачів і політична думка). Важливим для аналізу та можливої адаптації в Україні є закон про штучний інтелект, який є першим комплексним нормативно-правовим актом, який регулює правовідносини у цій сфері. Насамперед, важливими є положення щодо визначення та класифікації діпфейків та щодо віднесення систем ШІ, які використовуються для впливу на вибори, референдум, голосування фізичних осіб або маніпулювання поведінкою, а також заборону зловмисного використання діпфейків для незаконного стеження.

Передумовами, які можуть дозволити запровадження в Україні низки зазначених вище новітніх європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям, передусім варто відзначити інтерес громадськості до медіаграмотність, тісну співпрацю з ЄС у сфері цифрової безпеки, а також вже існуючі ініціативи з боротьби з дезінформацією (Центр протидії дезінформації при РНБО, StopFake та ін.) та зміни законодавства щодо медіа.

Головною проблемою запровадження новітніх європейських практик протидії є війна і пов’язані з нею недостатність фінансових ресурсів і кадрового забезпечення. Водночас протидія інформаційній агресії потребує значної міжнародної координації, яку наразі не вдається зберегти та посилити з огляду на тектонічні зміни у зовнішній політиці після президентських виборів у США. Нагальною проблемою є використання владою боротьби з дезінформацією як інструменту для обмеження свободи волевиявлення та політичної конкуренції. Відповідальним і непростим у цей період є процес адаптації та імплементації в Україні європейської практики щодо відповідальності технологічних платформ за поширення фейків. Загалом такі проблеми можна умовно розділити на безпекові, фінансові, кадрові, координаційні, політичні та правові. Впровадження істотних змін у будь-якій сфері зазвичай супроводжується можливими ризиками настання побічних негативних наслідків. Не є виключенням і використання інформаційних технологій і високого рівня доступності інформації для нових методів політичних маніпуляцій.

Як відзначає Р. Дудник: «Збереження національної ідентичності, адаптація до міжнародних стандартів та гармонізація внутрішнього законодавства є важливим завданням. Глобалізація взаємодіє з правовою системою, сприяючи її участі в міжнародному співтоваристві та розвитку економіки. Але це також ставить питання про збереження національних цінностей. Технологічний розвиток створює нові можливості та виклики, такі як кібербезпека та захист особистих даних. Інтеграція з міжнародним співтовариством розширює можливості (…) Збереження національної ідентичності, гармонізація стандартів та адаптація до нових викликів є ключовими аспектами цього впливу» [2023]. У цьому контексті «приборкання» нових способів і прийомів політичних маніпуляцій в

інформаційному суспільстві, зокрема шляхом зміни законодавства щодо діяльності медіа є важливим та нагальним кроком у трансформації правової системи України та його гармонізації з європейськими практиками протидії інформаційним політичним маніпуляціям. Водночас зміни у цій сфері можуть нести небезпечні виклики: запровадження державою радикальних обмежень, заборон, негативно вплинути на політичну конкуренцію, а також у впровадженні елементів політичної цензури.

На думку І. Розкладая: «Європейський акт про свободу медіа є важливим документом перш за все для самого ЄС, адже його мета – унормувати і гармонізувати питання діяльності медіа, надто в умовах цифровізації та домінування дуже великих онлайн-платформ. Імплементація EMFA в матеріальній частині не складає великої проблеми і потребуватиме низки змін як в закон про медіа та про суспільні медіа, так і в інші закони і кодекси. Натомість, як і у випадку гармонізації з Директивою, виникає питання взаємодії національного регулятора з європейськими регуляторами, Радою та Єврокомісією. Для напрацювання взаємодії уже зараз необхідно проводити консультації та проактивну комунікацію з ЄС щодо можливих ad hoc механізмів або двосторонніх угод щодо якісної взаємодії в межах механізмів щодо обміну інформацією про структуру власності, протидію дезінформації, взаємодію з VLOP» [2023].

Слід відзначити проект Закону Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності медіа № 12111 від 10.10.2024, яким планується трансформувати насамперед доволі новий Закон України Про медіа. Останній (набрав чинності у березні 2023 р.) не лише замінив більшість медійних норм, раніше прийнятих у цій сфері, але у ньому було задекларовано як мету гармонізацію нашого законодавства з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіа-сервіси. Проте впровадження Закону України Про медіа на сучасному етапі привнесло небезпечні виклики у вигляді запровадження державою обмежень, заборон, які не передбачені Директивою ЄС про аудіовізуальні медіа-сервіси. Аналіз проекту Закону Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності медіа № 12111 може засвідчити продовження та посилення загальної тенденції до запроваджених обмежень, що можуть негативно вплинути на політичну конкуренцію і привнести елементи політичної цензури. Зокрема, ст. 36 Закону Про медіа пропонується викласти у редакції, яка замінює в контексті заборони поширення висловлювань, що розпалюють… термін «жорстокість» на ширше поняття – «насильство»; також планується запровадити фактично не обмежене поняття «за іншими ознаками» у контексті виокремлення особливо вразливих осіб або їх груп, на яких направлені такі негативні висловлювання [Проект, 2024]. Ця трансформація законодавства про медіа фактично нівелює мету запровадження таких обмежень/заборон – захист окремих категорій осіб, їх груп, які особливо вразливі до негативних впливів на них через медіа, наприклад, за ознаками інвалідності, віку, статі, раси, релігії. Введення ж до законодавства про медіа поняття «за іншими ознаками» створює спокусу для органів контролю на свій розсуд визначати такі ознаки, та під виглядом начебто захисту таких осіб (наприклад представників окремих громадських організацій, окремих представників влади, правоохоронних органів чи бізнесу) негативно вплинути на політичну конкуренцію, а також навіть слугувати певним засобом політичної цензури.

Обраний законодавцями шлях запровадження певних радикальних обмежень, заборон у сфері медіа матиме негативний вплив на політичну конкуренцію, а також призведе до обґрунтованої критики таких елементів політичної цензури як в Україні, так і за її межами. Альтернативою радикальних обмежень, заборон у сфері медіа є законодавче удосконалення системи освіти, яке серед іншого, передбачало б розробку, фінансування та впровадження державних та неурядових програм розвитку цифрової грамотності та критичного мислення в громадян України, вихованню в них толерантного, приязного ставлення до людей незалежно від їх етнічного чи соціального походження, інвалідності, громадянства, національності, раси, релігії, вірувань, віку тощо.

Висновки. За підсумками проведеного дослідження необхідно зазначити, що європейські практики протидії інформаційним маніпуляціям становлять комплекс узгоджених заходів стримування маніпуляцій з інформацією та підвищення інформаційної цілісності, які спрямовані на доповнення один одного.

Запровадженню в Україні новітніх європейських практик протидії інформаційним політичним маніпуляціям може посприяти як значний інтерес громадськості до медіаграмотності, тісна співпраця з ЄС у сфері цифрової безпеки, так і вже існуючі ініціативи та зміни законодавства. Однак для їх ефективного застосування необхідно вирішити низку внутрішніх проблем, зокрема удосконалити законодавство, забезпечити незалежність фактчекінгу, посилити медіаграмотність населення. Розвиток медіаграмотності в рамках шкільної та університетської освіти, проведення тренінгів для журналістів і держслужбовців, підтримка громадських ініціатив із підвищення інформаційної обізнаності має стати основою для запобігання інформаційним маніпуляціям в Україні.

Критично важливими на цьому етапі також мають стати заходи по встановленню апробованих європейських практик щодо обмежень і заборон створення та поширення за допомогою інформаційних технологій політичної реклами, щодо регулювання платформ соціальних мереж і штучного інтелекту. Водночас такі заходи повинні містити дієві запобіжники ризикам для свободи волевиявлення та політичної конкуренції. Таким чином тільки комплексний підхід дозволить Україні ефективно протистояти інформаційним загрозам і захистити демократичні цінності.

Перспективи подальших досліджень тематики вбачаються у детальнішому аналізі результатів імплементації в Україні окремих елементів європейської практики протидії інформаційним маніпуляціям, розробленні рекомендацій щодо їх подальшої адаптації та удосконалення з метою побудови узгодженого та ефективного механізму.

Використані джерела:

1. Белл, Д. (1996). Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., С. 194-251.

2. Закон України «Про медіа». (2023). Відомості Верховної Ради України, №№ 47-50, с.120.

3. Корольчук, В. В. (2013). Маніпуляція з кримінологічної точки зору як один із засобів учинення злочинів. Юридична психологія та педагогіка,1, 219.

4. Міхненко, А., Месюк, М. (2009). Владні інститути та громадянське суспільство: діалог чи маніпуляція суспільною свідомістю? Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2, С 5–12.

5. Розкладай, І. (2023). Нова Європейська регуляція медіа: що це значить для України. https://cedem.org.ua/analytics/european-media-freedom-act/.

6. Проект Закону Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності медіа. № 12111 від 10.10.2024 https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45014.

7. Дудник, Р.М. (2023).Система права та правова система України в добу глобалістики (інтеграці). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.6.

8. Andriukaitiene, R., Voronkova, V., & Nikitenko, V. (2021). Kontsept tsyfrovoi transformatsii elektronnoi osvity u krainakh Yevropeiskoho soiuzu: yevropeiskyi dosvid / Yevropeiskyi vektor modernizatsii ekonomiky v umovakh staloho rozvytku promyslovoho rehionu [tekst] : [monohrafiia] / pid zah. red. d.e.n., prof. Metelenko N.H. K.: Interservis. 72–86.

9. Artificial Intelligence Act (2024). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng.

10. Daghigh, A.J, & Received, L.G. (2023, 2024). A Socio-Cognitive Account of Ideological Manipulation in Chinese Translation of Political Opinion Articles https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/17512786.2024.2373183?needAccess=true.

11. Bostrom, N. (2020). Superintelekt. Stratehii i nebezpeky rozvytku rozumnykh mashyn / per z anhl. Anton Yashchuk, Antonina Yashchuk. Kyiv: Nash format. 408 p.

12. Castells, M. (1998, 2010). End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell.

13. Digital Services Act (DSA)|Updates, Compliance (2022) https://www.eu-digital-services-act.com/.

14. Digital Markets Act, DMA (2022) https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_en.

15. Kulachai, W., Lerdtomornsakul, U., Homyamyen, P. (2023). Factors Influencing Voting Decision: A Comprehensive Literature. Soc. Sci. , 12(9), 469. https://www.mdpi.com/2076-0760/12/9/469.

16. Franco, A., Sofia, A., Vieira, S., & Vieira, R.M. (2019). How to become an informed citizen in the (dis)information society? Recommendations and strategies to mobilize one's critical thinking.https://sinergiased.org/wpcontent/uploads/2019/10/How_To_Become_An_Informed_citizen_in_The_Disinformation_Society.pdf.

17. Hook, K., Verdeja, E. (2022). Social Media Misinformation and the Prevention of Political Instability and Mass Atrocities https://www.stimson.org/2022/social-media-misinformation-and-the-prevention-of-political-instability-and-mass-atrocities/.

18. Bentzen, N., Chahri,S. (2024). Members' Research Service PE 762.416. Online information manipulation and information integrity EPRS|European Parliamentary Research Service https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762416/EPRS_BRI(2024)762416_EN.pdf.

19. Polit, J. (2020). Econ. Robots and jobs: Evidence from US labor markets. 128 (6), pp. 2188-2244.Social media manipulation as a political tool is spreading. Lisa Vaas https://news. sophos.com/en-us/2019/09/30/social-media-manipulation-as-a-political-tool-is-spreading/?amp=1.

20. Telemetrio. (2024), https://telemetr.io/uk.

21. Rogers, R., Niederer, S. (2020). The Politics of Social Media Manipulation. Published by: Amsterdam University Press. Pages: 256 https://www.jstor.org/stable/j.ctv1b0fvs5.

22. Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union PE (2021). The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world European Parliament coordinator. ///D:/Downloads/EXPO_STU(2021)653635_EN%20(1).pdf.

23. Uzwyshyn, R. J. (2023). From Open Science and Datasets to AI and Discovery. Trends & issues in library technology. P. 26-38.

References:

1. Bell, D. (1996). Prykhid postidustrialnoho suspilstva. [The coming of post-industrial society]. Suchasna zarubizhna sotsialna filosofiia, K., P.194-251.

2. Zakon Ukrainy «Pro media». [Law of Ukraine "On Media"]. (2023). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, №№ 47-50, (c.120).

3. Korolchuk, V. V. (2013). Manipuliatsiia z kryminolohichnoi tochky zoru yak odyn iz zasobiv uchynennia zlochyniv. [Manipulation from a criminological point of view as one of the means of committing crimes]. Yurydychna psykholohiia ta pedahohika, 1, 219.

4. Mikhnenko, A., Mesiuk, M. (2009). Vladni instytuty ta hromadianske suspilstvo: dialoh chy manipuliatsiia suspilnoiu svidomistiu? [Power institutions and civil society: dialogue or manipulation of public consciousness?]. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, 2, 5-12.

5. Rozkladai, I. (2023). Nova Yevropeiskam rehuliatsiia media: shcho tse znachyt dlia Ukrainy. [New European media regulation: what it means for Ukraine]. https://cedem.org.ua/analytics/european-media-freedom-act/.

6. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti media [Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine on Media Activities]. № 12111. 10.10.2024. https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45014.

7. Dudnyk, R.M. (2023). Systema prava ta pravova systema Ukrainy v dobu hlobalistyky (intehratsi). [Legal System and Legal System of Ukraine in the Age of Global Studies (Integrationists)]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.6.

8. Andriukaitiene, R., Voronkova, V., & Nikitenko, V. (2021). Kontsept tsyfrovoi transformatsii elektronnoi osvity u krainakh Yevropeiskoho soiuzu: yevropeiskyi dosvid / Yevropeiskyi vektor modernizatsii ekonomiky v umovakh staloho rozvytku promyslovoho rehionu [tekst] : [monohrafiia] / pid zah. red. d.e.n., prof. Metelenko N.H. K.: Interservis. 72–86.

9. Artificial Intelligence Act (2024). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng.

10. Daghigh, A.J, & Received, L.G. (2023, 2024). A Socio-Cognitive Account of Ideological Manipulation in Chinese Translation of Political Opinion Articles https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/17512786.2024.2373183?needAccess=true.

11. Bostrom, N. (2020). Superintelekt. Stratehii i nebezpeky rozvytku rozumnykh mashyn / per z anhl. Anton Yashchuk, Antonina Yashchuk. Kyiv: Nash format. 408 p.

12. Castells, M. (1998, 2010). End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell.

13. Digital Services Act (DSA)|Updates, Compliance (2022) https://www.eu-digital-services-act.com/.

14. Digital Markets Act, DMA (2022) https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_en.

15. Kulachai, W., Lerdtomornsakul, U., Homyamyen, P. (2023). Factors Influencing Voting Decision: A Comprehensive Literature. Soc. Sci. , 12(9), 469. https://www.mdpi.com/2076-0760/12/9/469.

16. Franco, A., Sofia, A., Vieira, S., & Vieira, R.M. (2019). How to become an informed citizen in the (dis)information society? Recommendations and strategies to mobilize one's critical thinking.https://sinergiased.org/wpcontent/uploads/2019/10/How_To_Become_An_Informed_citizen_in_The_Disinformation_Society.pdf.

17. Hook, K., Verdeja, E. (2022). Social Media Misinformation and the Prevention of Political Instability and Mass Atrocities https://www.stimson.org/2022/social-media-misinformation-and-the-prevention-of-political-instability-and-mass-atrocities/.

18. Bentzen, N., Chahri, S. (2024). Members' Research Service PE 762.416. Online information manipulation and information integrity EPRS|European Parliamentary Research Service https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762416/EPRS_BRI(2024)762416_EN.pdf.

19. Polit, J. (2020). Econ. Robots and jobs: Evidence from US labor markets. 128 (6), pp. 2188-2244. Social media manipulation as a political tool is spreading. Lisa Vaas https://news. sophos.com/en-us/2019/09/30/social-media-manipulation-as-a-political-tool-is-spreading/?amp=1.

20. Telemetrio. (2024), https://telemetr.io/uk.

21. Rogers, R., Niederer, S. (2020). The Politics of Social Media Manipulation. Published by: Amsterdam University Press. Pages: 256 https://www.jstor.org/stable/j.ctv1b0fvs5.

22. Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union PE (2021). The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world European Parliament coordinator. ///D:/Downloads/EXPO_STU(2021)653635_EN%20(1).pdf.

23. Uzwyshyn, R. J. (2023). From Open Science and Datasets to AI and Discovery. Trends & issues in library technology. P. 26-38.

Ruslan Demianiuk,
graduate student of the Department of Political Sciences,
Educational and Scientific Institute of Law and Political Science,
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov

The Latest European Practices of Countering Information Political Manipulations: Opportunities and Problems of Implementation in Ukraine

Countering information political manipulation is becoming one of the top priorities tasks at the present stage of development of digital society. Progress provides new opportunities for political manipulation, from the rapid pace of which the developed prevention measures become ineffective. The use of fake news, manipulative narratives and propaganda negatively affects public opinion, especially during elections or crisis situations. Therefore, the prevention of political manipulation in a high-tech society requires an urgent search for new methods and improvement of existing ones, for the introduction of highly effective digital education. European countries are actively developing and implementing the latest methods of combating disinformation and propaganda, including both legal and political mechanisms and social and educational measures. In Ukraine, which is currently at war, the need to adapt and implement such practices is especially relevant, since information attacks are part of the Russia`s strategy of aggression against our state. The relevance of this topic lies in the necessity and importance of studying the latest European practices to counter information political manipulation in Ukraine. The purpose of this study is to examine and analyze the possibilities and problems in introducing European practices in Ukraine to counter information political manipulation, to adapt the best of them and their further implementation.

The results of the study are the definition of basic concepts and terms; characterization of counteraction to information political manipulations; establishment and analysis of European practices to counter political information manipulation; identification of opportunities and major problems in their implementation in Ukraine; development of recommendations for adaptation of the best of them and their further implementation. It is proposed to develop, change and improve mechanisms for countering information political manipulations in Ukraine, taking into account the best European practices.

Keywords: *political manipulations, information political manipulations, European practices of counteraction to political manipulation information society, social media, disinformation.*